

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н.ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

«Педагогика» кафедрасының 60 жылдығына арналған «ЗАМАНАУИ
ҚОҒАМ ЖӘНЕ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ» тақырыбындағы
халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдарының
ЖИНАҒЫ

22-сәуір, 2022 ж.

СБОРНИК

материалов Международной научно-практической конференции
посвященной 60-летию кафедры «Педагогика» на тему: «СОВРЕМЕННОЕ
ОБЩЕСТВО И ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ»

22-апреля, 2022 г.

COLLECTION

of materials International scientific and practical conference dedicated to the 60th
anniversary of the department «Pedagogy» on the topic: «MODERN SOCIETY AND
PEDAGOGICAL EDUCATION»

22-April, 2022 y.

Нұр-Сұлтан, 2022

ӘОЖ 37.0

КБЖ 74.00

II 23

Редакция алқасы:

Д.Қамзабек - фил.ғ.д., профессор, Басқарма мүшесі - әлеуметтік-мәдени даму жөніндегі проректор, **Б.Ж.Сомжүрек** - «Әлеуметтік ғылымдар» факультетінің деканы, **М.П.Асылбекова** - «Әлеуметтік педагогика және өзін-өзі тану» кафедрасының меңгерушісі, п.ғ.к., профессор м.а.; **Р.К.Төлеубекова** - п.ғ.д., профессор; **Қ.Қ.Шалғынбаева** - п.ғ.д., профессор; **Г.Қ.Длиббетова** -п.ғ.д., профессор; **Б.П.Сейтқазы** - п.ғ.д., профессор; **Қ.Т.Атемова** - п.ғ.д., профессор; **Г.К.Шолпанқұлова** - п.ғ.к., профессор м.а., **Г.Т.Уразбаева** -п.ғ.д., профессор м.а.; **С.С.Байсарина** -п.ғ.к., доцент; **Байменова Б.С.** - п.ғ.к., доцент; **Ботабаева Ә.Е.** - п.ғ.к., доцент; **Т.С.Слаббекова** - п.ғ.к., профессор м.а.; **Н.П.Албытова** - п.ғ.к., профессор м.а.; **Балтабаева Ж.Б.** - магистр.

ISBN 978-601-337-659-2

Жинақта Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, «Педагогика» кафедрасының 60 жылдығына арналған «**ЗАМАНАУИ ҚОҒАМ ЖӘНЕ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ**» тақырыбындағы Халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының Пленарлық мәжілісінде және «Білім беру мегатрендтері және олардың педагогтің кәсіби құзыреттілігін дамытуға әсері», «Қазақстандық педагогика болашақтың педагогтарын даярлаудың негізі ретінде», «Педагогикалық іс-әрекеттегі коллаборация бірыңғай білім беру кеңістігін дамыту ресурсы ретінде» деп аталатын секция жұмыстары бойынша тыңдалған баяндамалар қамтылды. -821бет.

ОӘЖ 37.0
КБЖ 74.00

ISBN978-601-337-659-2

4. <https://melimde.com/bilim-beru-bafdarlamasini-bilim-alushilarina-arnalfan-ou.html?page=50>

5. Төлеубекова Р.К., Аманова А.К. ЖОО-да болашақ мамандардың құзыреттілігін қалыптастыру мәселелері//Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ/Хабаршысы. – 2016. – №3(122). – Б. 364-369.

ПЕДАГОГТАРДЫҢ ЭМОЦИОНАЛДЫҚ ҚҰЛДЫРАУЫ

Нұғман Гүлмарал Нұрланқызы

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, 2 курс магистранты
Нұр-Сұлтан, Қазақстан Республикасы
gulmaral_98@list.ru

Аннотация. Мақалада білім берудің қазіргі заманғы сапасын қамтамасыз ету бойынша педагогтардың эмоционалдық құлдырау синдромы қарастырылады. Қоғамдық қолдау көрсету, оқу үдерісі субъектілерінің психологиялық қауіпсіздігін қамтамасыз етуді мемлекеттік деңгейде ұйымдастыру қажет етіледі. Сол себепті де, мақалада эмоционалдық құлдырау синдромына ретроспективтік әдісті пайдалана отырып, теориялық тұрғыдан талдау жасалынып, эксперименттік жұмыстардың нәтижесі көрсетілген.

Кілт сөздер: эмоционалдық құлдырау синдромы, педагогтар, кәсіптік дағдарыс, психикалық әлеует, невроз.

Abstract. The article discusses the syndrome of emotional burnout of pedagogues, which in turn greatly affects the provision of the modern quality of education. It is necessary to provide public support, to ensure the psychological safety of the subjects of the educational process at the state level. Therefore, the article provides a theoretical analysis of the emotional decline syndrome using a retrospective method and the results of experimental work.

Key words: burnout syndrome, pedagogues, professional crisis, mental potential, neurosis.

Білім беру саясатының негізгі міндетін оның іргелі сипатын сақтай отырып, оның жеке тұлғаның, қоғамның және мемлекеттің қазіргі және болашақ қажеттіліктеріне сәйкес дамуын сақтай отырып, білім берудің қазіргі заманғы сапасын қамтамасыз ету болып табылады. Бұл мәселені шешу бағыттарының бірі білім беру жүйесінің тұрақты дамуының тетігін құру болып табылады, оған қол жеткізу үшін ең алдымен білім беру қызметкерлерінің әлеуметтік мәртебесі мен кәсіби құзыреттілігін арттыру, нығайту қажет.

Қоғам тарапынан оның тұлғасына қойылатын талаптардың жоғарылауы жағдайында жұмыс істейтін заманауи мұғалім психологиялық қолдауды қажет етеді, өйткені кәсіби тәжірибенің өсуіне байланысты кәсіби бейімделу мәселесі жиі талаптар деңгейі мен талаптардың болуы арасындағы алшақтыққа байланысты жеке қайшылықтардың көрінісі ретінде туындайды. Мұның бәрі мұғалімнің жеке тұлғалық жағымсыз өзгерістерін тудырады – эмоционалдық күйзеліс, депрессия және т.б., мұғалімнің жалпы жағдайына да, оның кәсіби қызметінің тиімділігіне де кері әсерін тигізеді.

Педагогикалық психологияда көптеген шетелдік ғалымдар эмоционалды құлдырау мәселесін зерттеген ғалымдар қатарында (В.В. Бойко, И.Н. Моховиков, Т.В. , Т.Шаталова, Т.С.Яценко және т.б.) бар. [1]

Е.Е. Сыманюк зерттеулерінде тұлғаның кәсіби дамуы тек жеке пайдамен ғана емес, сонымен қатар педагог тұлғасының кәсіби деструкциялары мен деформацияларына әкелетін деструкциялармен қатар жүретінін көрсетеді. [2]

В.В. Бойко[1], К.Маслач, Р.П. Милруд, Г.Селье [3] зерттеулерінде әрбір фазаға тән белгілерді көрсете отырып, күйзелістің негізгі фазаларының ағымы позициясынан «күй синдромы» ашылады.

Кәсіби қызметтегі стресстік жағдайларға жауап ретінде кәсіби мінез-құлықтағы жағымсыз өзгерістер процестерін зерттеген ғалымдар қатарында М.Буриш, Н.Е. Водопянова, В.Г. Казанская, Е.И. Рогов [4], К.Чернисс [5] және басқа зерттеушілер. Бұл зерттеулердің жемістілігін айта отырып, психологиялық-педагогикалық теорияда мұғалімдердің тұлғалық типтері мен олар қолданатын психологиялық қорғаныс әдістерінің өзара байланысын анықтауға, оның қарқындылығы арасындағы байланысты анықтауға байланысты әлі де зерттелмеген мәселелер бар екенін мойындау керек

Демек, мұғалімдердің эмоционалды күйзеліс деңгейін төмендету қажеттілігі мен эмоционалды күйзеліс жағдайында мұғалімдерге психологиялық қолдау көрсету үлгісін әзірлеудің теориялық негіздерінің жеткіліксіз ұсынылуы арасында қарама-қайшылық бар. Осы қарама-қайшылықты шешу жолдарын іздестіру біздің зерттеу мәселесін анықтады. Теориялық тұрғыдан алғанда, бұл эмоционалды құлдырау жағдайында мұғалімдерге психологиялық қолдау көрсетудің ғылыми негізделген моделін құру мәселесі. Практикалық тұрғыдан алғанда, эмоционалды құлдырау жағдайында мұғалімдерге психологиялық қолдау көрсететін психологиялық-педагогикалық жағдайларды анықтау болып табылады.

Эмоционалды құлдырау – созылмалы күйзеліс фонында дамиды және жұмыс істейтін адамның эмоционалды, энергетикалық және жеке ресурстарының сарқылуына әкелетін синдром. Эмоционалды құлдырау - адаммен тұрақты эмоционалды байланыс болатын кәсіби тауашалар үшін тән құбылыс. Мұғалімдер оған толығымен сезімтал, бірақ, өкінішке орай, олар көбінесе осы құбылыспен пайда болған белгілерді салыстырмайды. Эмоционалды құлдыраудың орын алғанын түсінбестен, олар көптеген қауіптерге ұшырайды: мінездің қайтымсыз өзгеруі, денсаулығының нашарлауы немесе жоғалуы, жеке қарым-қатынастың бұзылуы, жинақталған тәжірибесін, мәртебесін, қызығушылығын жоғалтып алған кәсіпті кенеттен тастап кетуге ұмтылу. Жасыратыны жоқ, мұғалімнің жұмысы көбінесе суперстресске, яғни адамның «күнделікті» психикалық әлеуетінен асатын күйзеліске айналады. Бұл жағдайда психикаға ең үлкен қауіп қазіргі мұғалімдерге тән белгісіздік, белгісіздік және дәрменсіздік сезімі болып табылады. Педагогикалық жұмыстың шиеленісуінің жоғарылауының салдары көбінесе депрессияға, апатияға, үнемі шаршау сезіміне, кейде дөрекілікке, шыдамсыздыққа, оқушыларға деген агрессияға айналады.

Сонымен, шаршаудың белгілері:

- шаршау және шаршау, түнде немесе демалыс күндері қалпына келе алмау;
- шиеленіс, үнемі алаңдаушылық, шамадан тыс қозу, жұмыс туралы ойлаудан ауыса алмау, ұйықтаудың қиындауы, ұйқының дұрыс болмауы;
- оқушыларға, әріптестерге, сабақтарға, өзгерістерге, шуға жиі тітіркену және жасыру қиын теріс көзқарас;
- тіпті шығармашылық жұмысты монотонды, стереотиптік түрде жасауға ұмтылу;
- кез келген өзгерістер мен жаңалықтарға төзімділік;
- апатия, пессимизм, цинизм, пассивтілік, өзінің дәрменсіздігін сезіну, жұмыстың мағынасыздығы және үмітсіздігі;
- жұмыс күнінен кейін шамадан тыс тамақтану, алкогольді ішу, жиі темекі шегу, барлық телебағдарламаларды қатарынан қарау арқылы өтемақы алуға ұмтылу. Егер белгілер елеусіз немесе өзін-өзі айқын деп есептелсе, онда олар өздерінің деструктивті жұмысын міндетті түрде бастайды. Көбінесе оларды демалу арқылы жою мүмкін емес - демалыс немесе жазғы демалыс. Жану себептерін түсіну және оларды жою қажет. Себептер әлеуметтік (төмен жалақы, педагогикалық жұмысқа лайықты құрмет көрсетпеу, сағаттық шамадан тыс жүктеме, сабақтан тыс жұмыстың көп мөлшері) және мен шешуді ұсынатын психологиялық болуы мүмкін. Олардың бірі сөзсіз стресс. Кәсіптік медицина ғылыми-зерттеу институтының мәліметтері бойынша мұғалімдердің шамамен 73% созылмалы стресс тәжірибесіне байланысты невроздарға бейім.

Стресс – кез келген, соның ішінде жағымсыз тітіркендіргіштерге қорғаныс реакциясы ретінде пайда болатын дененің күйзеліс күйі. Өздігінен күйзеліске немесе қозу адамға кері әсер етпейді, керісінше, бізге тіпті кейбір деңгейдегі қозу керек. Бірақ шиеленіс ұзақ

мерзімді, тұрақты, басылмайды, бір мағынада психикаға және бүкіл ағзаға зиян келтіреді. Стрестің үш эмоционалды көзі бар. Оларға мыналар жатады: қорқыныш пен үрей; тітіркену; кінә. Бізге бірдеңе қауіп төнген кезде қорқыныш пен алаңдаушылық пайда болады. Оқушылардың өмірі мен денсаулығы үшін үнемі қауіптенетін мұғалім (мысалы, саяхатта) өз өмірі үшін де қорқады, өйткені күтпеген жағдайлар туындаған кезде оның дұрыс ұйымдастырылған өміріне үлкен қауіп төнуі мүмкін. Мазасыздық та мұғалімнің эмоционалды өмірінің жиі серігі болып табылады. Жағдайға төтеп бермеу, қабілетсіз болу, сыни тұрғыдан бағалану, мойындамау қорқынышы - мұның бәрі үнемі алаңдаушылықтың сарқылмас көзі болуы мүмкін.

Мұғалімдер көбінесе өзіне және айналасындағыларға өте жоғары талаптар қояды, және оларды әрқашан қанағаттандыра алмау сонымен бірге үнемі алаңдаушылық пен стресске әкеледі. Көптеген адамдар алаңдаушылықты кәсіби өсудегі серіктесі деп санайды, бұл олардың жеке дамуын ынталандырудың алғышарты. Менің ойымша, бұл әдеттегі адасушылық, өйткені алаңдаушылық үлкен күш, қуат, денсаулықты қажет етеді. Ал кәсіпке және өмірге деген қызығушылық өзін-өзі жетілдірудің әлдеқайда тиімді және қауіпсіз стимуляторы болуы мүмкін. Фридрих Перлс бір кездері өте дұрыс айтқан: кейіпкер неғұрлым қиын болса, невроз соғұрлым күшті болады. Халық қастерлейтін күшті мінез әдетте бақыт әкелмейді. Оның иелері мүлдем бейімделмейді, өйткені олар әрқашан бірдей реакция түрімен ынталандыруға жауап береді. Мінезі күшті адамда тұлғаның кейбір тұстары жай ғана кесіліп, ұмытылады, әрекетсіздіктен «қышқыл» болады. Адамгершілікпен, сезімталдықпен, әлсіздікпен ұстаз кейде темірдей ерік-жігермен, қаталдықпен, қаттылық пен күштіліктен жақсы нәтижелерге қол жеткізе алады. Сонымен қатар, әйелдерде үнемі қаттылық көрсету, соққы беру, біреудің еркін бақылау қажеттілігі қайғылы салдарға әкелуі мүмкін: өздерінің әйел бөлігінен бас тарту, нәтижесінде - әйел сферасының психосоматикалық аурулары, асқынулар. жеке қатынастарда. Стресс пен тітіркенуді жеңілдету үшін сіз өзіңіздің ерекшеленуіңізге мүмкіндік беруіңіз керек.

Эмоционалды құлдырауға ықпал ететін басқа факторларға мыналар жатады: тығыз уақыт шеңберлері; жұмыстың жоғары қарқыны; сенімділік пен тұрақтылықтың болмауы; тұрақты және күрт өзгерістер; қарапайым жайлылықтың болмауы: суық, тар жағдайлар, шу, ыңғайсыз үй-жайлар, қарапайым көмекші құралдардың болмауы. Мұғалімдердің жұмыс істеу жағдайлары қолайлы емес. Бұл еңбек жағдайларымен байланысты физиологиялық факторларға ғана қатысты емес: физикалық белсенділік, көру, есту және дауыс аппаратына жүктеменің жоғарылауы. Бұл, ең алдымен, психологиялық және ұйымдастырушылық қиындықтарға қатысты: әрқашан формада болу қажеттілігі, оқушыларды тандаудың мүмкін еместігі, эмоционалды релаксацияның болмауы, жұмыс күні ішінде көптеген байланыстар және т.б. Мұндай жағдайларда нейропсихикалық стресс жиналуы мүмкін. Эмоционалды құлдырау синдромы бірте-бірте дамиды. Ол үш кезеңнен өтеді - кәсіби жарамсыздықтың тереңдігіне үш баспалдақ.

Синдромның 3 негізгі кезеңі бар:

1-кезең – функцияларды орындау, ерікті мінез-құлық деңгейінде: кейбір сәттерді ұмыту, күнделікті өмірде есте сақтау қабілетінің бұзылуы (мысалы, құжаттамаға қажетті жазба енгізілді ме, жоспарланған сұрақ қойылды ма, жауап алынды ма?). Әдетте мұндай құбылыстарды «склероз» деп атаймыз. Эмоциялардың үнсіздігі пайда болады, сезімдердің өткірлігі және тәжірибенің сергектігі тегістеледі; маман кенеттен ескертеді: әзірге бәрі жақсы сияқты, бірақ ... бұл іш пыстырарлық және бос; оң эмоция аз. Белсенділік сипатына, жүйке-психикалық күйзелістің шамасына және маманның жеке ерекшеліктеріне байланысты 1-ші кезең 3-5 жыл ішінде қалыптасуы мүмкін.

2-кезеңде жұмысқа деген қызығушылық, қарым-қатынасқа деген қажеттілік төмендейді: үйге қайтқанда аптаның соңында: «Маған араласпа, мені жалғыз қалдыр!» деп жиі айту, тұрақты соматикалық белгілер пайда болады (кешке бас ауруы, «өлі ұйқы»); ашуланшақтық күшейеді (адам жарты айналымнан бастайды). Бұл кезеңнің қалыптасу уақыты орта есеппен 5 жылдан 15 жылға дейін.

3-ші кезең – тұлғалық эмоционалды құлдырау. Еңбекке және жалпы өмірге деген қызығушылықтың толық жоғалуымен, психикалық енжарлықпен, күңгірттікпен, күштің үнемі жетіспеушілік сезімімен сипатталады. Мұндай адам, әдеттен тыс, әлі де сыртқы құрметті және қандай да бір ептілікті сақтай алады, бірақ оның көздері кез келген нәрсеге қызығушылықтың жарқырауын жоғалтады және оның жан дүниесінде физикалық тұрғыдан байқалатын дерлік немқұрайлылық салқыны орнайды. Адам жалғыздыққа ұмтылады. Бұл кезеңде оған адамдармен емес, жануарлармен қарым-қатынас жасау әлдеқайда жағымды. Кезең 10 жылдан 20 жылға дейінгі еңбек өтілінде болған мамандарда болуы мүмкін. Эмоционалды құлдырау стресспен тығыз байланысты екенін және осы синдромға ұшыраған маманның тек психикалық ғана емес, сонымен бірге физикалық тұрғыдан да шаршау ықтималдығын атап өткен жөн. Жұмыс ол үшін көтере алмайтын ауыртпалыққа айналады. Психосоматикалық ауытқулардың (ішкі органдар мен жүйелердің аурулары) әртүрлі түрлері байқала бастайды. [6]

Зерттеу барысында мұғалімдер арасындағы эмоционалды құлдырау тақырыбын эксперименттік зерттеу барысында педагогтардың психоэмоционалды құлдырауының психологиялық диагностикасы мен түзету жұмыстары жүргізілді.

Эмоционалды құлдырау деңгейін анықтау мақсатында К. Маслач және С.Джексонның «Кәсіби (эмоциялы) құлдырау» тесті (МВИ) жүргізілді. Эксперименттік топ мектеп мұғалімдерінен құрастырылды. (кесте-1)

Кесте 1

КОД	ЖАСЫ	ЖЫН ЫСЫ	ЭӘ	ДЕПЕР- Я	ЖЖР
ША	29	ӘЙЕЛ	28	3	34
КМ	31	ЕР	12	6	39
НМ	29	ӘЙЕЛ	17	9	37
АТ	27	ӘЙЕЛ	29	15	43
АС	36	ӘЙЕЛ	24	12	36
ЖГ	49	ӘЙЕЛ	19	7	30
ЛА	24	ӘЙЕЛ	12	9	47
РД	28	ӘЙЕЛ	28	2	37
СБ	23	ЕР	25	7	30
АА	28	ӘЙЕЛ	29	12	38

Диагностика нәтижелері бойынша мектеп мұғалімдерінде эмоционалды құлдыраудың бар екендігі және 1-2 кезеңдегі белгілері байқалды. Педагогтардың психоэмоционалды құлдырауының алдын алу және түзету бойынша К.Ф. Елшібаеваның «Педагогтардың кәсіби-эмоциялы құлдырауының психологиялық алдын алу» оқулығындағы әдістемеге сүйене отырып, семинар-тренинг өткізілді.

Қорытындылай келе, өз міндеттерін атқара алатын эмоционалды интеллект деңгейі тұрақты, байсалды педагог оқушылар мен олардың ата аналарын адекватты және әділетті түрде қабылдай алатындығы, олармен тілектестік қарым қатынаста болатындығы белгілі

болды. Сабырлы педагог тек білім беру бағдарламасындағы негізгі міндеттерін атқарып қана қоймай, сабақ үстінде, сабақтан тыс уақытта да өз шәкірттерімен жағымды эмоционалды қарым қатынас орнатып, әріптестерімен де табысты жобалар құрып, тұлғалық және кәсіби тұрғыда табысты болмақ.

Әдебиеттер

1. Бойко, В.В. Синдром «эмоционального выгорания» в профессионально м общении. - СПб.: Питер, 2006. - 460 с.
2. Сыманюк, Э.Э. Психологические особенности кризисов профессионального становления личности (На примере педагогов начального профессионального образования): дис. .канд. психол. наук 19.00.07. - Екатеринбург, 1999. - 197 с.
3. Селье, Г. Стресс без дистресса. - М., 1982. - 109 с.
4. Рогов, Е.И. Учитель как объект психологического исследования: Пособие для школьных психологов по работе с учителем и педагогическим коллективом - М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1998. - 496 с.
5. Чернисс, К. Осторожно: высокое напряжение // Отдел кадров. - 2006. - № 3. - С. 129-133.
6. И. Ю. Курганова Эмоциональное выгорание в деятельности педагога // Образование. Карьера. Общество. 2013. №3 (39).

ИНФОРМАЦИОННОЕ ОБЩЕСТВО И РОЛЬ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ИТ ДИСЦИПЛИН

Омарова Сафура Караулбековна

Докторант 1го курса ЕНУ им.Л.Н.Гумилева

Специальность: «Педагогика и психология»

г.Нур-Султан, Казахстан

succesfully@mail.ru

Аңдатпа. Ақпараттық технологияларды адам қызметінің барлық салаларына біріктірудің ұйымдастырылған процесі қоғамды біртіндеп ақпараттандыруды талап етеді. Ақпараттық қоғам құру үшін мақсаттар мен құндылықтарды, технологиялар өмірімізді қалай өзгертетінін, қоғамның дамуы үшін экономикалық, әлеуметтік, мәдени-гуманитарлық ортаны қалай өзгертетінін ортақ түсінудің принципті маңызы бар.

Түйін сөздер: ақпараттық қоғам, ИТ мұғалімі, компьютерлендіру

Abstract. The organized process of integrating information technologies into all spheres of human activity entails the gradual informatization of society. To create an information society, it is of fundamental importance to have a common understanding of goals and values, how technologies will change our lives, how they will transform the economic, social, cultural and humanitarian environment for the development of society.

Key words: information society, IT teacher, computerization

«Информатизация общества – организованный процесс интеграции информационных технологий во все сферы человеческой деятельности с целью создания оптимальных условий для удовлетворения его информационных потребностей». «Компьютеризация общества – процесс развития компьютерной технической базы общества, обеспечивающий хранение, передачу и переработку информации» [1, с.41].

Можно сделать вывод, что данные два понятия взаимозависимы и могут составить подобие иерархии более широкого концепта, такого как информатизация и его неотъемлемого составляющего «компьютеризации». Данные концепты можно отнести к